

Vliv morálního opotřebování vojenské techniky na ozbrojený zápas

Plukovník Jiří Kuzin, major Zdeněk Procházka

Prudký rozvoj techniky, zejména vojenské, zvyrazňuje a vnáší nové problémy do vzájemného vztahu člověka a techniky jako základních činitelů ozbrojeného zápasu; vyžaduje modifikaci a uzpůsobení metodiky výcviku, ovlivňuje teorii a praxi komunistické výchovy vojsk a hluboce působí na celý systém bojové připravenosti a pohotovosti útvarů a svazků. Před socialistickou vojenskou vědou tím vyvstává celý komplex otázek, jež musí řešit.

V základních otázkách vztahů člověka a techniky v soudobé válce bereme vždy v úvahu především ty činitele, které toto řešení ovlivňují v samém základě. Je to především stupeň rozvoje výrobních sil a technického vývoje, charakter výrobních vztahů, ekonomická síla země atd.

Rozvoj válečné¹⁾ techniky závisí především na ekonomických a politických možnostech země, probíhá v souladu se strategickou koncepcí a rozvojem nepřátelské techniky i se způsoby bojové činnosti. Bylo-li dostatečně přihlédnuto k uvedeným faktorům, rozvoj válečné techniky dává reálné možnosti ke zdokonalování a rozvíjení nových forem a způsobů ozbrojeného zápasu a zvyšování bojové připravenosti a pohotovosti vojsk. Ekonomika zde hraje rozhodující úlohu a to jak ve směru technického vybavení armády, tak i v metodách a způsobech ozbrojeného zápasu a nakonec i války v celém souhrnu. Tento rozhodující vliv ekonomických podmínek na rozvoj a zdokonalování válečné techniky, jakož i na způsoby ozbrojeného boje je nutno chápat v širším smyslu, že ekonomické podmínky jsou koncem konců výchozím bodem jak materiálních, tak i lidských rezerv, které jsou rozhodujícím činitelem v každé válce.

Žádný generální štáb nemá k dispozici libovolné nebo neomezené materiální a peněžní prostředky. Strategické koncepce jsou vždy nutně omezeny a podmínovány ekonomickými zdroji jednotlivých zemí nebo skupin zemí. Efektivní využití ekonomických možností k zabezpečení obranyschopnosti země je důležitou otázkou nejen ekonomickou, ale i vojenskou. Stále zvyšovat již beztak obrovské požadavky na ekonomiku, znamená řešit tyto otázky nejen ve všech článcích národního hospodářství, ale i ve všech složkách armády.

Náklady na vyzbrojování armád jsou obrovské a stále se zvyšují. Tak např. v letech 1949–1959 činily přímé vojenské výdaje zemí NATO kolem 554 mld dolarů, to znamená více než šestinásobek (ve srovnatelných cenách) celkových vojenských výdajů zemí „Osy“ (Německo, Japonsko, Itálie) za období bezprostřední přípravy II. světové války, tj. od roku 1936 do jejich vstupu do války.

Výdaje na zbrojení v Německé spolkové republice jsou přímo fantastické; zatím co za léta 1958–1959 činily 8,7 mld marek, na léta 1961–1963 se počítá dokonce až se 60 miliardami.

Velmi rychlý růst nákladů na vyzbrojování armád je vyvoláván celou řadou činitelů, z nichž nejdůležitější je stoupající nasycenost armád vojenskou technikou, neobyčejně rychlý vývoj a zdokonalování válečné techniky, která je stále pracnější a dražší. Tento proces vojensko-technického zápolení předních světových mocností je provázen rychlým morálním opotřebením válečné techniky a nutností její záměny novou, dokonalejší technikou.

1. V této práci vycházíme z rozdělení vojenské techniky na válečnou a pomocnou. Pod pojmem válečná technika, zahrnujeme veškerou techniku, která slouží k ozbrojení zápasu. Pomocnou technikou rozumíme tu, která nepřímo pomáhá k nejlepšímu využití válečné techniky.

Válečnou techniku dále dělíme na bojovou a zabezpečovací.

Bojová technika, která slouží k ničení nepřítele anebo k ochraně proti jeho ničivým prostředkům.

Zabezpečovací technika, která zajišťuje bojové, materiální, technické, zdravotnické a jiné zabezpečení ozbrojeného boje. Podrobnější kategorie vojenské techniky a její zdůvodnění viz „Rozdělení vojenské techniky“ ve Vojenství čís. 2/61, str. 217–211.

Morální opotřebování vojenské techniky jako zákonitý proces rozvoje výrobních sil a vojenské vědy

Pro efektivní využití ekonomických možností země nebo koalice zemí a zabezpečení vysoké bojové připravenosti a bojeschopnosti armády má dalekosáhlý význam opotřebování vojenské a zvláště bojové techniky a její nahrazování novou. Opotřebování vojenské techniky je dvojího druhu — materiální a morální.

Otázka materiálního opotřebování vojenské techniky, zejména v míru, je poměrně jednoduchá. I pro období války je tu dostatek zkušeností a závěrů, jednak ze zatěžkávacích zkoušek v procesu vývoje techniky, dále z různých cvičení apod. Materiální opotřebování vojenské techniky vyplývá na jedné straně z užívání vojenské techniky, je přímo úměrné stupni jejího používání a na druhé straně je důsledkem atmosférických a jiných vlivů na techniku (tím, že technika podléhá korozi apod.).

Mnohem složitější a daleko méně prozkoumanou otázkou je morální opotřebování vojenské techniky. Morální opotřebování vojenské techniky má dvě rozdílné, i když vzájemně spjaté stránky, které jsou v podstatě stejné jako u kterékoli jiné techniky:

— první stránka morálního opotřebování vojenské techniky se projevuje v tom, že zdokonalením výrobního procesu dochází ke zlevnění výroby techniky téhož druhu, to znamená, že vojenská technika ztrácí směnnou hodnotu tou měrou, jak lze levněji reprodukovat techniku téže konstrukce;

— druhá stránka se projevuje jako důsledek výroby nové, dokonalejší, účinnější a hospodárnější vojenské techniky, která je schopna konkurovat dosavadní technice.

Morální opotřebování vojenské techniky má však proti morálnímu opotřebování ostatní techniky celou řadu zvláštností, z nichž uvádíme pouze ty, kterým přikládáme zvláštní důležitost.

Předně musíme mít stále na paměti, že morální opotřebování vojenské techniky je hlavně ovlivňováno stavem vědy (především vojensko-technického výzkumu) a průmyslové výroby, politickými a vojenskými požadavky, kulturní, morálně politickou a technickou vyspělostí lidu dané země. To však je pouze jedna stránka tohoto složitěho procesu. Zároveň je třeba mít na zřeteli hluboké a mnohostranné zpětné působení morálního opotřebování vojenské techniky na uvedené činitele. Toto vzájem-

né působení se projevuje v nejrůznějších podobách a obměnách, počínaje zrozením požadavku na určitý druh vojenské techniky a uplatňováním této techniky na bojišti konče.

Tak např. v důsledku morálního opotřebování vojenské techniky jsou kladeny nové požadavky na řadu vědních oborů a institucí (zabývajících se jak výrobní, tak i vojenskou technikou), dochází k uzpůsobování výrobních zařízení v průmyslu a často i k morálnímu opotřebování výrobní techniky. Dále kvalitativně nová technika klade opět nové požadavky na organizační strukturu a dislokaci armád, na poměr mezi jednotlivými druhy ozbrojených sil a vojsk, na vojenské umění, na vzdělání, výcvik a výchovu, na organizátorskou a řídicí práci velitelů a štábů apod.

Proces morálního opotřebování vojenské, zejména válečné techniky, je mnohem rychlejší než je tomu u ostatní techniky. Vojenská technika se vyvíjí mnohem rychlejším tempem než ostatní, především výrobní technika. Nové objevy a vynálezy jsou zpravidla uplatňovány nejdříve ve vojenské technice. Např. vynález lodního parního stroje, výbušin, radiolokátoru, objevení atomové energie apod., nacházelo své první uplatnění v ozbrojených silách.

Rozsah a doba nahrazování morálně opotřebované vojenské techniky novou, dokonalejší nebo levnější, závisí především na politických a vojenských činitelích, zatím co ekonomický činitel ustupuje do pozadí. Závisí na konkrétních politických a strategických cílech, na možnostech vzniku války, na situaci a stavu technické výzbroje nepřítelů, na předpokládaných válčících atd.

Morální opotřebování bojové techniky a výzbroje jednotlivých druhů vojsk zpravidla ovlivňuje morální opotřebování spolupůsobící techniky a dále vytváří objektivní potřeby vývoje a zdokonalování zabezpečovací techniky. Tyto požadavky na zabezpečovací techniku mohou se někdy týkat množství, ale nejčastěji se budou vztahovat na možnost, spolehlivost a hlavně pak na různé parametry této techniky.

Morální opotřebování se nejvýrazněji projevuje u bojové techniky a tam u nejsložitějších prostředků, kde dochází za krátké období ke značnému zdokonalení. Např. zatím co vývoj chladných zbraní, nebo dokonce i pistole a pušky v průběhu několika století nedoznal zásadních změn,

vývoj od bombardy k atomovému kanónu či komplexu 57mm PLK, vývoj od plachetnice po atomovou ponorku, mateřskou letadlovou loď či okřídlený člun znamená úplný převrat.

Na první pohled se zdá, že morální opotřebování prostředků ničení nepřítele a ochrany vlastních vojsk jde souběžně, avšak ve skutečnosti vývoj a zdokonalování prostředků ochrany vždy zákonitě pokulhává za rozvojem prostředků ničení.

Rozpor mezi bojovou a zabezpečovací technikou a mezi prostředky přímého ničení živé síly a bojové techniky na jedné straně a mezi prostředky ochrany na straně druhé je zde hnací silou neustálého morálního opotřebování válečné techniky. Rychlé morální opotřebování válečné techniky do značné míry ovlivňuje i morální opotřebování pomocné techniky, zejména výcvikové, počítačové, přezkušovací apod.

Značně odlišné jsou i důsledky morálního opotřebování válečné techniky na rozdíl od ostatní techniky. Jestliže u výrobní techniky může morální opotřebování vést k ekonomickým ztrátám (v socialistických státech nemusí k těmto ztrátám dojít), tak morální opotřebování vojenské techniky bývá spojováno téměř vždy s ekonomickými ztrátami a dokonce značného roz-

saahu. Např. v rozpočtovém roce 1951—1952 bylo pouze za leteckou techniku ve Spojených státech věnováno téměř 3,5 miliardy dolarů. V současné době převážná část této techniky je natolik morálně opotřebována, že patří nebo je již ve šrotu.

Morální opotřebování válečné techniky, nehledě na ekonomické ztráty, může mít, vzhledem ke konkrétní politické a vojenské situaci, i mnohem vážnější důsledky, protože může vést i k porážce ve válce a tím k vážným nejen ekonomickým, ale i vojenským a politickým důsledkům.

Morální opotřebování vojenské techniky je procesem trvalým, stálým, neboť se neustále rozvíjejí výrobní síly společnosti. Se zrychlujícím se tempem vývoje výrobních sil společnosti a se vzrůstajícími politickými a vojenskými požadavky na novou techniku urychluje se morální opotřebování především válečné techniky. Morální opotřebování vojenské techniky je zákonitým procesem rozvoje výrobních sil a vojenství bez ohledu na společenské zřízení. Vztahuje se tedy plně nejen na kapitalistickou, ale i socialistickou ekonomiku, i když pochopitelně charakter společenského zřízení vnáší do působnosti této zákonitosti řadu specifických zvláštností.

Důsledky morálního opotřebování vojenské techniky na ekonomiku kapitalistických států

Za kapitalismu vede permanentní příprava k válce k neustálým snahám zdokonalovat a rozvíjet vojenskou techniku. Tato se za imperialismu poměrně rychle rozvíjí. Proces zdokonalování a rozvíjení vojenské techniky však není jednoduchý, protože i jemu vtiskuje kapitalistický společenský řád svou pečť. Základním a určujícím činitelem je skutečnost, že v této oblasti je možné dosahovat mnohem vyšších zisků, než je tomu u ostatní techniky.

V kapitalistických státech jsou vynakládány stále větší prostředky na výzkum a vývoj válečné techniky. Např. Spojené státy věnovaly na vojenský výzkum (hlavně techniky) v rozpočtovém roce 1939/40 jen 26 mil. dolarů, v rozpočtovém roce 1956/59 již vynaložily na tento výzkum 4108 mil. dolarů.

Tlak konkurenčního boje vede i k růstu produktivity práce při výrobě vojenské techniky. Avšak honba za ziskem vede k tomu, že tento proces rozvoje vojenské techniky se uskutečňuje značně ne hospodárně. Kapitalistické monopoly z konkurenčního

důvodu znehodnocují technické vynálezy a to i takové, jež lze vojensky využít, tím, že je nezavádějí do výroby. Nevyužívají těchto vynálezů proto, že by tím ohrožily výrobu, třeba i morálně zastaralé vojenské techniky, která jim však přináší maximální zisky.

Byly by nuceny zavést novou výrobu, která obvykle vyžaduje značné investice. Nevyužívají nové technické vynálezy i proto, aby dodržely své závazky, vyplývající z členství v mezinárodních kartelech atd., i když tím oslabují vojenskou sílu vlastní země. Z těchto konkurenčních důvodů však dochází v kapitalistických armádách mnohdy předčasně k výměně fyzicky dobré a výkonné vojenské techniky za vojenskou techniku ještě dokonalejší a hlavně dražší a to především v zájmu určitého monopolu nebo monopolů a nikoli jen v zájmu zvýšení bojeschopnosti armády.

Všeobecně známý i v kapitalistických zemích čas od času ostře kritizovaný je veliký vliv monopolů na systém vyzbrojování. Vzájemný poměr mezi jednotlivými

druhy ozbrojených sil a druhy vojsk je výsledkem nikoli jen strategických úvah, ale především konkurenčního boje jednotlivých zbrojařských monopolů, které pro-

sazují své zájmy, bez ohledu na objektivní potřeby armády. Vývoj ve Spojených státech v období po druhé světové válce je toho názorným dokladem.

Vliv morálního opotřebování vojenské techniky na národní hospodářství socialistických zemí

I v socialistických státech dochází zákonitě k morálnímu opotřebování vojenské techniky a k jejímu nahrazování novou, dokonalejší technikou. Avšak proces morálního opotřebování vojenské techniky v zemích socialistického světového tábora je zásadně odlišný od obdobného procesu v kapitalistických státech. Odlišnost vyplývá ze zásadní rozdílnosti společenského zřízení obou soustav. Socialistický společenský řád nepotřebuje války. V socialistických zemích neexistují třídy, pro které by příprava k válce mohla být prostředkem k obohacení. Existence armád, všechny přípravy k válce jsou nutné pouze k zabezpečení obranyschopnosti zemí socialistické světové soustavy.

Proces morálního opotřebování vojenské techniky socialistických zemí je těmito skutečnostmi v zásadě podmínován a určován. Vývoj a zdokonalování vojenské techniky není samoúčelný a proto otázku jejího morálního opotřebování je nutno posuzovat zcela odlišně než za kapitalismu.

Zákonitost morálního opotřebování vojenské techniky (tak jako techniky vůbec) působí i v socialistické společnosti a dokonce ještě intenzivněji než v kapitalistické. Je tomu tak proto, že v socialistické společnosti jsou odstraněny různé překážky, které v kapitalistických podmínkách brzdí v rozvoji výrobních sil. To vyplývá ze skutečnosti, že výrobní síly se ve svém celku vyvíjejí v socialistických podmínkách rychleji než za kapitalismu. Přitom ovšem socialistická společnost nejen může, ale také musí využívat tento proces dostatek cílevědoměji a účelněji, než je tomu za kapitalismu.

Jiná zvláštnost v socialistických zemích je, že morální opotřebování vojenské a zvláště bojové techniky není určováno obecně výrobou účinnější vojenské techniky, jako je tomu v kapitalistických státech. Základním hlediskem při zkoumání morálního opotřebování vojenské techniky je porovnávání úrovně válečné techniky v socialistických státech s dosaženou úrovní válečné techniky imperialistických stá-

tů. Pochopitelně, že i kapitalisté přihlížejí k takticko-technickým a jiným možnostem válečné techniky v socialistických zemích, to však nebývá vždy jedním ze základních hledisek stanovení míry morálního opotřebování jejich válečné techniky.

Proces morálního opotřebování vojenské techniky má i v zemích socialistické světové soustavy své negativní důsledky. Vede nutně k hospodářským ztrátám, které vyvolává výměna morálně opotřebované vojenské techniky za novou — dokonalejší. Avšak to nemusí vést a také nevede k obrovskému plýtvání společenským bohatstvím, které je tak charakteristické pro kapitalistické státy. Země se socialistickým společenským zřízením mají všechny možnosti omezit negativní důsledky morálního opotřebování válečné techniky na nejnutnější míru. Tak např. po vyřazení frontových bombardovacích letounů IL-28 z výzbroje letectva, tyto byly s poměrně nízkými náklady uzpůsobeny k meteorologickému průzkumu. Nebo morálně opotřebovaná — pro soudobou výzbroj nehodící se vyřazená pásová vozidla — nyní slouží jako transportéry v horských oblastech např. pro přísun různých těžkých nákladů, odvoz mléka apod. Celá řada jiných příkladů ukazuje, že v socialistickém hospodářství je možno s poměrně malými náklady uzpůsobit některé druhy válečné techniky pro potřeby mírové ekonomiky.

Záměna morálně opotřebované vojenské techniky novou dokonalejší technikou není výsledkem konkurenčního boje, ale plánovitě uskutečňovaným opatřením, při kterém jsou brána v úvahu všechna politická, vojenskostrategická a ekonomická hlediska v jejich souvislosti. Socialistické státy mají možnost (a příklad Sovětského svazu ve vývoji raket strategického významu a ostatní válečné techniky to velmi názorně a přesvědčivě ukazuje) volit co nejúčinnější a nejefektivnější směry rozvoje válečné techniky. Socialistické státy mohou daleko lépe usměrňovat rozvoj a výrobu válečné techniky v plném souladu se strategickými zámysly atd. Rostoucí předstih

socialistických států ve válečné technice není náhodný nebo dočasný. Naopak na určitém stupni vývoje socialistické ekonomiky je nutný a trvalý, protože je jen lo-

gickým důsledkem mnohem rychlejšího rozvoje socialistických výrobních sil a objektivních potřeb obrany socialistického světového tábora.

Vliv morálního opotřebování vojenské techniky na vyzbrojování, organizaci a bojovou přípravu armády

Specifická zvláštnost vyzbrojování a přezbrojování armády je, že se hluboce dotýká všech stránek výrobních sil a výrobních vztahů ve společnosti, tudíž i životní úroveň obyvatelstva. Proto také je nadmíru důležité reálně přehodnotit zejména ekonomické a kulturně technické možnosti, strategickou a geografickou polohu země a na základě toho stanovit nejvhodnější systém, způsoby, metody a tempo přezbrojování.

Je nutné též dodržovat správné proporce mezi výrobními a ozbrojenými silami, mezi všestrannými potřebami a možnostmi fronty a zázemí, mezi jednotlivými druhy ozbrojených sil, vojsk, služeb a týlu. Přitom proporcionální zastoupení jednotlivých druhů ozbrojených sil a vojsk, kromě určitého vlivu řady činitelů (organizační struktura ozbrojených sil nepřítel, předpokládaného charakteru bojové a operační činnosti, válčistě atd.), je nejvíce ovlivňováno právě morálním opotřebením válečné techniky.

Zkušenosti ukazují, že nejintenzivněji a nejrychleji dochází k morálnímu opotřebení bojové techniky, zejména u nejsložitější. Jde tu hlavně o letouny, tanky, rakety atd. Přitom právě pokud se týká materiálových a finančních nákladů, bojová technika je nejnáročnější. Podle zahraničního tisku některé moderní vybavené bojové letouny mají větší cenu, než zlato o stejné váze.

Morální opotřebením bojové techniky je zpravidla hlavní příčinou morálního opotřebením zabezpečovací techniky, zejména dokonalejších bojových technických systémů. Náklady tu jsou rovněž poměrně vysoké. Tak např. náklady na radiolokační systém mohou převyšovat náklady na bojové stroje.

Dále morální opotřebením bojové a zabezpečovací techniky nutné vyvolává morální opotřebením též pomocné techniky. Význam této techniky roste v souvislosti s řešením otázek bojové a mobilizační přípravy vojsk.

Morální opotřebením vojenské techniky je proces trvalý, avšak zdaleka ne rovnoměrný. Je ovlivňován řadou různých podmínek. V současné době základním fakto-

rem tempa morálního opotřebením válečné techniky je vojenské soutěžení socialistické a kapitalistické soustavy. Charakteristickým znakem tohoto procesu je nerovnoměrnost a cykličnost.

Nerovnoměrnost morálního opotřebením je třeba chápat ze dvou hledisek. Za prvé — nová technika se morálně opotřebává ze začátku pomalu a později se tento proces zrychluje. Druhé — každý druh vojenské techniky se morálně opotřebává jiným tempem. Do výzbroje armády je zaveden určitý druh a typ např. letounů. Po uplynutí určité doby (např. 10 let) tento druh je natolik morálně opotřeben, že musí být vyřazen. Tak dochází k uzavření jednoho celého cyklu morálního opotřebením určitého druhu a typu vojenské techniky.

Náklady na technické vybavení armád neustále rostou, a to jak v absolutních číslech, tak i co do skladby celkových výdajů na armádu. Zatím co celkové výdaje z vojenského rozpočtu na technickou výzbroj ještě v 19. století nedosahovaly ani 15 %, pak tento podíl ke konci první světové války se zvýšil až na 60 % a za druhé světové války se pohyboval mezi 70–75 procenty. Je možno říci, že tato tendence bude i nadále pokračovat a že se může u soudobých moderních armád ustálit kolem 80 % výdajů na vojenskou techniku, z celkových vojenských rozpočtů. Je možno předpokládat, že i u vysoce technicky vyspělých států přes 80 % tento podíl v blízké budoucnosti nepůjde. Vysvětluje se to tím, že souběžně s růstem požadavků na technizaci armády rostou i různé jiné požadavky na vojenský rozpočet, jako osobní náklady (platy a mzdy) materiální a zdravotnické péče o vojska, výcvik a výchova velitelského sboru apod.

Abychom získali názornější představu o rozsahu finančních nákladů na technické vybavení armády použijeme konkrétnější údaje. Tak např. náš stát v roce 1962 věnuje z celkového státního rozpočtu na obranu a bezpečnost 10 853 milionů Kčs. Připustíme-li, že 80 % této částky bude věnováno na technické prostředky, potom to bude přes 8682 milionů Kčs.

Nyní se podívejme na možnou míru a

finanční rozsah morálního opotřebování vojenské techniky. Pro ilustraci můžeme vyjít i z uvedeného příkladu. Dejme tomu, že vzhledem k působení různých činitelů dojde u nás v průběhu příštích pěti let k 15% morálnímu opotřebování vojenské techniky (uhrazené z vojenského rozpočtu v roce 1962), pak celková ztráta (pokud by šlo o vyřazení morálně opotřebované techniky, aniž by bylo využito její vlastnosti v národním hospodářství) by představovalo téměř 1628 milionů Kčs. Je pochopitelné, že odraz morálního opotřebování vojenské techniky v rozpočtu na obranu a bezpečnost, jakož i v národním hospodářství se neprojeví tak jednoznačně. Nám zde šlo pouze o zvýraznění ekonomického dosahu morálního opotřebování vojenské techniky, proto jsme vědomě i záměrně zjednodušili tento celý problém.

Zavedení nové válečné techniky do výzbroje armád bylo a je vždy spojeno s určitými těžkostmi, vyplývajícími z ekonomických možností země, dále z technické úrovně obyvatelstva, úlohy a místa zaváděných typů v komplexu ostatní válečné techniky a ze vzájemného vlivu se spolupůsobícími prostředky.

Nová válečná technika ve výzbroji armád zpravidla ve větší, či menší míře, mění zásady používání dosavadní techniky. V organizaci ozbrojených sil se tato změna může projevit vyloučením, anebo zmenšením stavu určité skupiny válečné techniky. Tak např. zavedením nové raketové techniky na všech stupních, došlo ke značnému snížení klasického dělostřelectva, včetně protitankového a protiletadlového.

Nová bojová technika (zejména AZ) ovlivňuje dřívější formy a způsoby bojové, operační a zvláště pak strategické činnosti. Tím dochází též k morálnímu opotřebování bojové a zabezpečovací techniky a hlavně dříve používaných protiprostředků. Proto se vzápětí hledá a zavádí opět taková technika, která je schopna účinně mařit, nebo alespoň zmenšit ničivou činnost nové techniky. Tato skutečnost byla příčinou vzniku a rozvoje protitankových, protiletadlových, protichemických, protiradiotechnických, protiraketových a jiných prostředků.

Vliv morálního opotřebování vojenské techniky na operaci a boj

Kvalitativní a kvantitativní rozvoj válečné techniky vytváří objektivní podmínky ke zvyšování bojeschopnosti ozbrojených sil a umožňuje řešit nové, dalekosložitější taktické, operační a nyní hlavně

Nová válečná technika zpravidla mění platný obsah a zásady bojové přípravy vojsk. Změny mohou být různé. Pokud se příliš nemění takticko-technické vlastnosti nové techniky, půjde především o přizpůsobení dosud platných zásad bojové přípravy. Jinak je nutno zpracovat a zavést nové způsoby a metody bojové, eventuálně speciální přípravy. Nová válečná technika si velmi často vynucuje zavedení nových organizačních prvků do ozbrojených sil. Bude to zpravidla tehdy, když její zvládnutí si vyžadá úplně nových forem a metod bojové přípravy. To se projevilo při zavádění raketometů, radiolokátorů, reaktivních letounů, raketových zbraní apod.

Značné množství nové válečné techniky, popřípadě menší množství bojové techniky se značnými ničivými účinky, volají po nových způsobech bojové činnosti. Vzniká rozpor mezi organizačními principy ozbrojených sil a válečnou technikou — zvláště novou. Na včasné a správné řešení tohoto rozporu je potom do značné míry závislá připravenost a nakonec i bojeschopnost příslušného druhu ozbrojených sil nebo vojsk. Přitom k realizaci změn v proporcích mezi jednotlivými druhy ozbrojených sil a vojsk, nelze přistupovat živelně. Tato přichází až po přehodnocení řady praktických zkušeností, získaných buď přímou bojovou činností anebo dlouhodobým procesem taktické a operační přípravy vojsk.

Úplné přezbrojení každé armády je složitým problémem, je závislé na mnoha činitelích a různých podmínkách, proto také trvá celá desetiletí. Dokonce i zavedení jen určitého bojového stroje do výzbroje armády trvá 5—10 let. Cesta každého prototypu složitějšího bojového stroje až po sériovou výrobu probíhá množstvím všestranných zatěžkávacích zkoušek, konstrukčních zdokonalení apod. Např. proběhne-li u nového typu radiolokátoru všechny přípravné i zkušební práce velmi úspěšně, jeho celkový vývoj může reprezentovat až milion i více pracovních hodin. V souvislosti s tím je nutno počítat i s dobou, potřebnou k přeškolení obsluhujícího personálu a ta je zpravidla tím delší, čím je větší kvalitativní skok mezi starým a novým typem příslušné válečné techniky.

strategické úkoly. Tyto podmínky a možnosti se přetvářejí ve skutečnost ve velmi složitým a často dlouhodobým vývojovým procesu, který bývá ovlivňován stupněm rozvoje vojenské vědy, zaměřeným přísluš-

né vojenské doktríny, úrovní organizačních a výchovných schopností velitelského sboru, morálním duchem armády a možnostmi dostatečně si ověřit teoretické závěry praktickou, výcvikovou a hlavně pak bojovou zkušeností.

V průběhu tohoto procesu je nutno řešit celou řadu velmi složitých rozporů. Jedním z uzlových protikladů bývá právě disproporce mezi nově zaváděnými a morálně opotřebovanými technickými prostředky. Tento rozpor zákonitě vzniká při zavádění jednotlivých druhů a typů nové techniky do výzbroje armád. Jeho dosah má dvě stránky, kvalitativní a kvantitativní a bývá tím větší, čím vyšší takticko-technické parametry má nová technika proti té, kterou nahrazuje. Odstraňování tohoto rozporu musí jít po linii zvyšování takticko-technických a jiných možností spolupůsobící techniky.

Všeobecně můžeme říci, že malé množství nové válečné techniky, zvláště s malou ničivou anebo pohybovou silou neovlivní příliš způsoby a formy boje a tento vliv zpravidla nepřekročí rámec taktiky. Zato masové zavedení nové bojové techniky s mohutným bojovým účinkem nutně ovlivní hlavní prvky vojenského umění. Tak např. zavedení do výzbroje ohňometů, pancéřovek apod. v podstatě neovlivnilo dotud platné zásady, způsoby a formy bojové činnosti.

Avšak vybavení pozemních útvarů a svazků raketovými zbraněmi s atomovou náplní, moderními tanky, vysoce výkonnou dopravní, spojovací, ženijní a jinou technikou, vyzbrojení leteckých útvarů a svazků reaktivní technikou s velkými dostupnými dosahy, nutně ovlivňuje dosud platné zásady, druhy, způsoby a formy bojové činnosti v taktice, operačním umění i ve strategii. Strategické letectvo a balistické rakety strategického významu si vynutily řešit řadu zcela nových strategických otázek, spojených s ničením ekonomického a vojenského potenciálu a narušováním morálně politického potenciálu v zájmu nepřítelů a zároveň si vynutily hledat a aktivovat nové prostředky obrany a ochrany vlastního strategického týlu.

Souběžně s vyřešením těchto nových úkolů strategie je třeba opět řešit organizační změny v dosavadních systémech strategického průzkumu, bojové činnosti a strategického zabezpečení. Kromě strategického průzkumu jsou to vesměs nové rysy ve vývoji vojenského umění, které se zrodily teprve v průběhu druhé světové války a nyní mohou být realizovány jediné

moderní technikou. Přitom úspěchu lze dosáhnout jediné harmonickým využitím vlastností veškeré techniky. Avšak připustit zastarání jen některého druhu techniky, např. spojovací, může mít i ve strategickém měřítku velmi nepříjemné důsledky.

Nová válečná technika velmi pronikavě působí na dosavadní pojetí útočných i obranných koncepcí. Značná ničivost, pohyblivost, dosah, dostup, donosnost a přesnost válečné techniky ovlivnila především rozmach a ráz útočných operací. Tak např. doznávají určitých změn všechny hlavní prvky rozmachu útočných operací, jako síly a prostředky, šířka útočného pásma včetně úseku průlomu, hloubka, tempo i doba trvání operace. Síly a prostředky jsou určovány především úkolem operačního svazku a v poslední době doznávají značných kvalitativních a proporčních změn. Šířky útočných pásem svazu vzrostly proti konci druhé světové války dvojnásobně až trojnásobně. Rovněž i hloubka operací značně vzrostla.

Tempo útočné operace jako uzlový ukazatel rozmachu operace a jako proměnlivá veličina, měnící se i během jedné operace, je sice ovlivňováno řadou různých činitelů, charakterem obrany nepřítelů, terénem i atmosférickými podmínkami, avšak nejpronikavější změny způsobuje kvalitativní a kvantitativní růst válečné techniky.

Nové technické prostředky dovolují rychlejší průlom a do větších operačních hloubek. Jestliže průměrné tempo v útočných operacích v posledních letech minulé války se pohybovalo kolem 15–20 km za den, tak v dnešních útočných operacích toto tempo může dosahovat 80–100 i více kilometrů. Doba trvání operace závisí především na hloubce operace a bývá ovlivňována rovněž bojovou a dopravní technikou, ovšem nepřímo, prostřednictvím tempa operace.

Rozmach a zvláště tempo operace je závislé na „sladění“ bojové, ženijní, dopravní, tylové a jiné techniky. Např. má-li moderně vyzbrojená divize morálně opotřebované odtarasovací, přepravní nebo dopravní prostředky, nemůže dosáhnout takového tempa útoku, jako sousední divize, která má dílčí nedostatky v bojové technice, avšak uvedená prostředky má na potřebné úrovni.

Nové druhy bojové a zabezpečovací techniky přinášejí současně se zvyšováním rozmachu operace nové pojetí forem operačního manévru. Některé z dřívějších forem operačního manévru — jako čelní úder v celém útočném pásmu, čelní úder stře-

dem vlastní sestavy nebo na jednom z křídel postupně pozbývají na významu; současně sbíhavé údery na obou křídlech a hlavně potom údery na dvou, třech i více rovnoběžných směrech teprve nyní mohou nacházet širší uplatnění. Tento vývod lze odůvodnit hlavně tím, že rozvíjení operace na jednom směru v podmínkách středo-evropského válečného nedovoluje plně využít úderné a pohybové síly svazků, vyzbrojených novou moderní technikou a zároveň skýtá nepříteli hodnotnější cíle pro jeho údery raketovými jadernými zbraněmi.

Nová bojová a dopravní technika dává útočným operacím rozhodný a manévrový ráz, umožňuje rychlý spád operací s náhle vzniklými složitými situacemi. Zvýšený manévrový ráz bojové činnosti dovoluje provádět časté, rychlé a složité obchvatné a obklíčovací manévry a zároveň předpokládá, že bude docházet velmi často ke střetným bojům a sražením.

Nové bojové prostředky ovlivňují nejen přípravu, vedení a zabezpečení útočných operací, nýbrž i taktické požadavky a charakteristické rysy soudobé obrany. Tyto prostředky dávají útvarům a svazkům možnost zaujímat a bránit daleko širší a hlubší

pásma obrany, umožňují přenášet úsílí obrany a zesilovat úpornost a odolnost obrany. Mistrovské využití mohutných ničivých a manévrovacích schopností technických prostředků umožňuje protipřípravu na značné šířce a do velké hloubky a tak poměrně rychle a podstatně změnit poměr sil na bojišti ve svůj prospěch, provádět rozhodné protizteče, protiúder a přecházet do protiútoků.

Se zvýšením rozhodného a manévrového rázu ozbrojeného zápasu a s růstem rozmachu a vypětí bojové činnosti, zvyšuje se boj o čas a význam prvků překvapení, což ve svých důsledcích značně zvyšuje mnohostranné požadavky na techniku všech prvků bojového, operačního, materiálního, technického a zdravotnického zabezpečení.

Realizace všech požadavků soudobého vojenského umění může být uskutečňována pouze prostřednictvím různorodé, složité a nákladné techniky, která se neustále morálně opotřebovává. Proto při řešení všech závažných otázek vojenského umění je nutné pozorně přihlížet ke skutečnému stavu a tendencím morálního opotřebování vojenské techniky.